

Artur Hamryszczak

"Sto tomów czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Dzieje, dorobek i perspektywy badawcze czasopism kościelnych" : symposium Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych z okazji wydania 100. tomu półrocznika

---

Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych 2 (39), 227-234

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

SPRAWOZDANIA

Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych
Nr 2 (39) 2014, s. 227-234
ISSN 1426-3777

ARTUR HAMRYSZCZAK¹

STO TOMÓW CZASOPISMA „ARCHIWA, BIBLIOTEKI I MUZEA KOŚCIELNE” DZIEJE, DOROBEK I PERSPEKTYWY BADAWCZE CZASOPISM KOŚCIELNYCH

**Symposium Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów
Kościelnych z okazji wydania 100. tomu półrocznika
„Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”
(Lublin, 9 grudnia 2013 roku)**

Dziewiątego grudnia 2013 roku w Czytelni Teologiczno-Filozoficznej Biblioteki Uniwersyteckiej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego odbyło się sympozjum: *Sto tomów czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Dzieje, dorobek i perspektywy badawcze czasopism kościelnych*. Prelegentami byli pracownicy kościelnych instytucji z Polski i zza granicy.

Sesję otworzył ks. dr hab. Marek Chmielewski, prof. KUL, dziekan Wydziału Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W swoim krótkim wprowadzeniu skupił się na ukazaniu roli kościelnych instytucji w zachowaniu dóbr kultury.

Następnie ks. dr hab. Waldemar W. Żurek, prof. KUL, dyrektor Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, przedstawił kierowaną przez siebie instytucję oraz jej najważniejsze osiągnięcia w dokumentacji kościelnych dóbr kultury.

---

¹ Redaktor naczelny półrocznika „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”.

Dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej KUL Barbara Zezula przedstawiła pokrótce dzieje kierowanej przez siebie ksiąźnicy. W swojej wypowiedzi zwróciła uwagę na inwestycje budowlane w bibliotece, dzięki którym warunki pracy naukowej uległy polepszeniu. Dodatkowo przedstawiła najważniejsze cechy biblioteki KUL, które odróżniają ją od innych tego typu placówek w Polsce.

Wykład inauguracyjny sesję wygłosił prof. Władysław Stępnik – naczelną dyrektor Archiwów Państwowych. W swoim referacie *Potrzeba refleksji nad dziedziną archiwalną* skupił się nad najważniejszymi zadaniami stojącymi aktualnie przed archiwami. Przedstawił zagadnienie Narodowego Zasobu Archiwalnego, przechowywanego w całości, który obejmuje zbiory państwowe i prywatne. Dodatkowo podkreślił potrzebę współpracy między archiwami państwowymi i kościelnymi. Wskazał również na konieczność komputerowego opracowania zbiorów, aby uczynić je jak najbardziej dostępnymi dla kwerendzystów. Przybliżył również zadania zespołów powołanych w Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych (wypracowanie ogólnych założeń metodycznych opracowania zbiorów archiwalnych, przygotowywanie indeksów do zasobu archiwalnego oraz formatu opisu archiwalnego). Dodatkowo omówił plany powstania m.in. centralnego repozytorium cyfrowego i archiwum dokumentów cyfrowych.

Dyrektor Archiwum Państwowego w Lublinie, dr Piotr Dymmel, zajął się zagadnieniem pism wydawanych przez archiwa państwowe (*Czasopisma archiwów państwowych w Polsce*). Syntetycznie przedstawił działalność wydawniczą archiwów, która obejmuje nie tylko czasopisma, ale i wydawnictwa seryjne. Pisma wydawane są zarówno przez Naczelną Dyrekcję Archiwów Państwowych, jak i same archiwa (centralne: AGAD i AAN, oraz terenowe). Najstarszym pismem jest wydawany od 1927 roku „Archeion” – do tej pory ukazało się 113 jego numerów. W 1957 roku NDAP zaczęła wydawać „Teki Archiwalne”. Początki czasopism wydawanych przez regionalne archiwa sięgają lat siedemdziesiątych XX wieku. Aktualnie na trzydzieści trzy archiwa (trzy centralne i trzydzieści terenowych) własne pismo wydaje osiemnaście archiwów, przy czym dwa archiwa wydają więcej niż jedno czasopismo. Prelegent przedstawił charakter ukazujących się pism, ich strukturę, redakcje oraz rady naukowe, a także

wydawców i środowiska współpracujące przy powstaniu pisma. Wyczerpująco opisał również treść publikacji. Na koniec przedstawił najważniejsze zadania stojące przed wydawnictwami archiwalnymi, takie jak np. publikacja czasopism online.

Mgr Artur Hamryszczak, redaktor naczelny pisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, przedstawił referat *Półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Przeszłość – terażniejszość – przyszłość*. Prelegent przedstawił historię powstania pisma jako inicjatywę o. Romualda Gustawa, dyrektora Biblioteki Uniwersyteckiej KUL, oraz ks. Stanisława Librowskiego, dyrektora Archiwum Diecezjalnego we Włocławku. Pierwszy numer półrocznika ukazał się w 1959 roku. Pismo jest organem Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, który powstał w 1956 roku. Autor przedstawił skład redakcji i rady naukowej. Opisał również treść artykułów publikowanych na łamach półrocznika. Na koniec zaprezentował projekty rozwoju pisma w przyszłości.

Bp dr hab. Mariusz Leszczyński z Zamościa swoje wystąpienie zatytułował *„Biuletyn Muzeum Diecezjalnego w Zamościu”*. Prelegent przedstawił dzieje periodyku, którego pierwszy numer ukazał się w 1997 roku. Redaktorem naczelnym biuletynu był dyrektor Muzeum Diecezjalnego, ks. dr Mariusz Leszczyński (aktualnie biskup pomocniczy zamojsko-lubaczowski). Pismo było organem Muzeum Diecezjalnego w Zamościu, redagowanym we współpracy z Muzeum Kresów w Lubaczowie. Autor przedstawił komitet redakcyjny, założenia programowe oraz omówił zawartość poszczególnych tomów. Po ukazaniu się czterech numerów pisma w 2002 roku zawieszono jego wydawanie. Pewną kontynuacją periodyku był wydany jednorazowo w 2005 roku *„Biuletyn Kościelnych Dóbr Kultury”*.

Ks. dr Stanisław Zimniak SDB (sekretarz L'Associazione Cultori di Storia Salesiana – ACSSA, Rzym) opisał periodyk *„Archiva Ecclesiae”* – organ Międzynarodowego Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. Prelegent skrótowo przedstawił historię powstania w Rzymie Międzynarodowego Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych, poczynając od 1956 roku. Omówił również cele statutowe nowej organizacji oraz pisma *„Archiva Ecclesiae”*. Na jego łamach publikowane są materiały z sympozjów organizowanych przez Międzynarodowe Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych, a także

przewodniki po kościelnych archiwach diecezjalnych i kapitulnych we Włoszech. Prelegent zreferował również tematykę kolejnych zjazdów archiwistów kościelnych we Włoszech.

Ks. prof. Marek Ingot SI (dziekan Wydziału Historii Kościoła na Papieskim Uniwersytecie Gregoriańskim w Rzymie) przedstawił natomiast pismo „Informationes” – organ Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych. Autor przybliżył dzieje powstania w 1958 roku Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie. Długoletnim dyrektorem instytutu był ks. Eugeniusz Reczek SI (1916-1971), który w latach 1957-1959 był pierwszym kierownikiem Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych.

Papieski Instytut Studiów Kościelnych jest polskim ośrodkiem naukowo-badawczym o charakterze dokumentacyjno-informacyjnym. Celem ośrodka są poszukiwania, rejestracja, gromadzenie w formie reprodukcji i udostępnianie materiałów dotyczących historii Kościoła w Polsce, przechowywanych w zbiorach kościelnych, państwowych i prywatnych, zwłaszcza na terenie Włoch. W roku 1976 został utworzony w Warszawie Punkt Konsultacyjny Instytutu w Rzymie. W związku z tym Papieski Instytut Studiów Kościelnych zaczął wydawać swój periodyk naukowy „Informationes”. Prelegent przedstawił założenia programowe pisma, skład redakcji oraz omówił pokrótce zawartość każdego numeru.

Dr Bogumiła Warząchowska z Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego wystąpiła z referatem „*Fides. Biuletyn Bibliotek Kościelnych. Dokumentacja, informacja, edukacja*”. Prelegentka przedstawiła półrocznik „Fides”, który jest organem Federacji Bibliotek Kościelnych FIDES. Pierwszy numer ukazał się w 1995 roku. Autorka przedstawiła założenia programowe pisma oraz skład redakcji na przestrzeni lat. Podkreślono podnoszący się systematycznie poziom merytoryczny pisma, który przejawia się m.in. w rosnącym nakładzie i w powołaniu rady naukowej biuletynu. Pismo jest także periodykiem recenzowanym. Na jego łamach publikują nie tylko pracownicy bibliotek teologicznych uczelni wyższych, seminaryjnych i parafialnych, ale także bibliotek uczelni świeckich. Autorka omówiła również zawartość tematyczną półrocznika, wskazując na najbardziej charakterystyczne publikacje.

Dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu, ks. mgr Roman Dworacki, przedstawił pismo „Archiwariusz” – biuletyn Archiwum Archidiecezjalnego w Poznaniu. Prelegent skrótowo omówił historię najstarszego archiwum diecezjalnego w Polsce, które zostało założone w 1925 roku. W osiemdziesiątą rocznicę powstania archiwum został powołany do istnienia rocznik „Archiwariusz” jako organ tej instytucji. Pierwszy numer ukazał się w 2005 roku. Na łamach periodyku publikowane są źródła, opracowania i sprawozdania z działalności AAP w Poznaniu oraz artykuły z innych ośrodków, biografie zasłużonych historyków archiwistów oraz recenzje i omówienia książek o tematyce archiwalnej.

Popołudniową część sesji rozpoczął ks. dr hab. Paweł Wolnicki (Stowarzyszenie Archiwistów Kościelnych w Częstochowie) wykładem „*Archiva Ecclesiastica*” – organ Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych. Autor przedstawił historię powołania w 2004 roku Stowarzyszenia Archiwistów Kościelnych, opisał też założenia programowe pisma tego stowarzyszenia „*Archiva Ecclesiastica*”, które ma charakter regularnego biuletynu i stanowi forum kontaktowania się archiwistów kościelnych i wyrażania swych opinii, inspiruje nowe inicjatywy. Autor przedstawił następnie skład redakcyjny biuletynu, omówił strukturę pisma oraz najważniejsze artykuły, które ukazały się na jego łamach.

Mgr lic. Marek Górniak z Instytutu Leksykograficznego KUL swoje wystąpienie zatytułował: *Przegląd powojennych czasopism kościelno-religijnych Dolnego Śląska i ziemi lubuskiej w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej KUL*. W swoim referacie skupił się na pismach diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, archidiecezji wrocławskiej, diecezji legnickiej i diecezji świdnickiej. Przypomniał, że do 1989 roku kościelny ruch wydawniczy był ograniczony, zwłaszcza w latach 1945-1955. W zasadzie ukazywały się wtedy pojedyncze wydawnictwa książkowe, zarządzenia kościelne, ulotki oraz biuletyny wydawane przez kurie biskupie, rozprowadzane wśród duchowieństwa i przeznaczone do użytku wewnętrznego. Aktualnie czasopisma naukowe wydawane są niemal w każdej polskiej diecezji. Wspomniane wyżej periodyki z diecezji dolnośląskich i lubuskich zawierają artykuły z teologii, katechetyki, historii, dział recenzyjny oraz informacje z wydarzeń w diecezji.

Następny referat: *Stan badań nad muzealnictwem kościelnym w Polsce w Ośrodku Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych*, wygłosiła dr Beata Skrzydlewska. Prelegentka zaznajomiła zebranych z historią muzeów kościelnych na ziemiach polskich. Przypomniała powołanie do życia pierwszego muzeum diecezjalnego we Włocławku w 1870 roku. Głównymi celami, jakie stawiały sobie wówczas te instytucje, było gromadzenie zbiorów i zabezpieczenie ich przed zniszczeniem.

Pierwszym pismem, które całościowo zajęło się muzealnictwem kościelnym, jest powstały w 1959 roku półrocznik „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”. Pismo jest organem Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych, powołanego do istnienia w 1956 roku. Na łamach półrocznika publikowane są artykuły z dziedziny muzealnictwa i muzeologii informujące o zbiorach kościelnych, monografie muzeów kościelnych (diecezjalnych, parafialnych), inwentarze i katalogi muzealne, prawodawstwo kościelne dotyczące dóbr kultury i muzealnictwa kościelnego, informacje z życia muzeów. Dodatkowo w ramach biblioteki Ośrodka Archiwów, Bibliotek i Muzeów Kościelnych ukazała się publikacja *Muzea Kościoła katolickiego w Polsce. Informator*.

Następny referat: „*Prace i Materiały Historyczne Archiwum Archidiecezji w Łodzi i Muzeum Archidiecezjalnego Łódzkiego*” wygłosił ks. dr hab. Mieczysław Różański (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). Opisując historię pisma, sięgnął do 1939 roku, kiedy to ks. Henryk Rybus, dyrektor Muzeum i Archiwum Diecezji Łódzkiej, rozpoczął wydawanie serii „Prace i Materiały Historyczne Archiwum Diecezjalnego w Łodzi”. Było to jedyne czasopismo naukowe w II Rzeczypospolitej wydawane przez archiwum diecezjalne. Na jego łamach drukowano artykuły o zasobie archiwów parafialnych, bibliotek kościelnych, a także wyodrębnionych zbiorów. Wydawanie periodyku przerwał wybuch II wojny światowej, a po jej zakończeniu nie kontynuowano już druku pisma. Dopiero w 2005 roku ks. Jerzy Spychała, dyrektor Muzeum Archidiecezjalnego w Łodzi, oraz ks. Kazimierz Dąbrowski, dyrektor Archiwum Archidiecezjalnego w Łodzi, podjęli się zadania wznowienia pisma. W związku z tym zachowano ciągłość wydawniczą, a tytuł zmodyfikowano ze względu na przemiany administracyjno-organizacyjne.

Pismo jest rocznikiem, a na jego łamach ukazują się artykuły z dziedziny muzealnej, archiwalnej, historycznej i historii sztuki. Publikowane są inwentarze zasobu Archiwum Archidiecezji w Łodzi, katalogi rękopisów i starodruków oraz sprawozdania z działalności archiwum i muzeum archidiecezji łódzkiej.

Tematykę archiwalną poruszył ks. dr Marian Brudzisz CSSR (Polska Misja Katolicka we Francji), podejmując temat: *Co wniesie do wiedzy historycznej zawartość Archiwum Polskiej Misji Katolickiej we Francji?* Prelegent, wieloletni archiwista w wielu polskich parafiach we Francji, przedstawił Archiwum Polskiej Misji Katolickiej w La Ferté koło Paryża. Archiwum to było przez wiele lat zamknięte. Dopiero od kilku lat ks. M. Brudzisz porządkuje zasób i opracowuje inwentarz archiwalny, który ma być ukończony w 2014 roku. Dopiero po opracowaniu inwentarza archiwalnego zostanie otwarte dla kwerendzistów. Zasób archiwum składa się z trzydziestu sześciu zespołów, niektórych szczątkowych. Największym zespołem są archiwalia Polskiej Misji Katolickiej, które obejmują wiele zagadnień (władze misji, podział administracyjny, relacje z hierarchią kościelną, duszpasterze, akta osobowe, ośrodki duszpasterskie, biuletyny parafialne, duszpasterstwo obozów internowania dla Polaków i kompanii wartowniczych z okresu II wojny światowej, akcje dobroczynne w latach 1939-1945 dla imigrantów polskich we Francji, organizacje społeczne, np. Polski Związek Inwalidów we Francji, Zjednoczenie Polskiego Uchodźstwa we Francji, Związek Harcerstwa Polskiego, listy Francuzów do Prymasa Polski w czasie stanu wojennego, kierowane do rektora PMK).

Kolejny referat: *Pierwsze polskie czasopismo teologiczne o charakterze naukowym „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” 1833-1840*, wygłosił ks. dr Sławomir Zych z Ośrodka Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym KUL. Wspomniane pismo powstało w Przemyślu, stolicy diecezji dwóch obrządków katolickich: łacińskiego i wschodniego. Twórcą pisma był biskup przemyski obrządku łacińskiego, Michał Tomasz Korczyński (1834-1839). Kwartalnik „Przyjaciel Chrześcijańskiej Prawdy” był pismem teologicznym o charakterze naukowym. Na jego łamach ukazywały się artykuły z dogmatyki, teologii moralnej i pastoralnej, edycje dokumentów kościelnych ze zbiorów kapituły i katedry przemyskiej (uposaże-

nie kapituły, biskupstwa, dokumenty fundacyjne, dzieje większych parafii). Wydawanie pisma zawieszono w 1840 roku, po śmierci bp. M. Korczyńskiego.

Ostatnie wystąpienie na konferencji: *Polonijna prasa w służbie wychodźstwa polskiego w okresie międzywojennym na przykładzie Francji*, wygłosił ks. dr Józef Szymański (Włocławek). Autor przedstawił zwięźle problem emigracji zarobkowej Polaków we Francji w okresie międzywojennym (przyczyny, zasięg, liczebność). Wskazał również na dobrą samoorganizację większych skupisk polonijnych oraz rolę Kościoła katolickiego w życiu emigrantów. Ważną funkcję wśród Polonii we Francji odgrywało czasopiśmiennictwo. W latach 1918-1940 wychodziło we Francji około 180 tytułów prasy polskiej wydawanej przez emigrantów. Pisma te miały duży wpływ na robotników: umacniały ich polskość, więź z Kościołem katolickim oraz wskazywały na najważniejsze problemy ojczyzny.